

Een weidevogel-inventarisatie in een beekdal van de Drentsche Aa

Geert W. de Vries

Inleiding

Deze weidevogelinventarisatie is voor mij steeds een kwestie geweest van kiezen tussen loupe of verrekijker. De inventarisatie heeft plaatsgevonden in één van de gaafste beekdalen van Nederland. Intensief heb ik in 1982 in dertig bezoeken geprobeerd iets meer te weten te komen van de weidevogelbevolking in 500 ha beekdalgroenland.

Na de uitwerking van de veldgegevens ben ik er achter gekomen dat elk weidevogelgebied een verhaal apart is. Het goed in kaart brengen van de lokale omstandigheden lijkt voor de weidevogel-problematiek dan ook van groot belang.

Zoals de vorige generatie zich in moest zetten voor het behoud van de laatste heidevelden, zo moeten wij ons inzetten voor het behoud van de laatste rijke weidevogel-gebieden. Met dit verschil, dat wij nu weten dat wij ons niet (meer) kunnen permitteren alleen reservaten te stichten.

Hoewel het verleidelijk is te verhalen over één van de laatste Korhanen, die elke ochtend in het beekdal baltste, over de IJsvogel en de Kleine Bonte Specht, beperkt dit verhaal zich tot de beschrijving van zes bekende weidevogels, te weten: Grutto, Watersnip, Kievit, Scholekster, Wulp en Tureluur.

Dit verhaal gaat over de beschrijving van een beekdal en in welke groenlanden welke weidevogels zitten. Het beperkt zich uitsluitend tot vergelijkingen binnen één seizoen en binnen het onderzochte gebied. Elders in dit nummer (Hendrikse et al) wordt aangegeven hoe belangrijk het volgen van de weidevogelbevolking over een reeks van jaren kan zijn.

Deel 1. Beschrijving van een middenstroomdal van de Drentsche Aa

(tussen Loon en Oudemolen).

Ontstaan

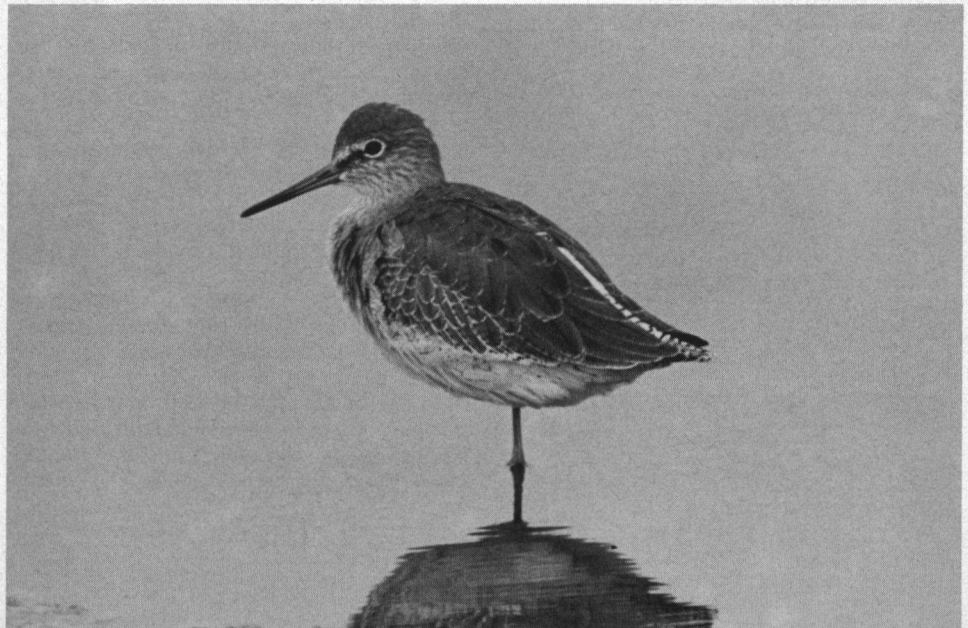
Het ca 3000 grote landschapsreservaat van de Drentsche Aa ligt tussen Groningen, As-

sen, Gieten en Borger. Het is eigendom van het Ministerie van Landbouw en Visserij en wordt beheerd door het Staatsbosbeheer. Voor sommigen is het even wennen: een boswachter op een maaimachine.

De Drentsche Aa is een verzamelnaam voor een aantal diepjes. Afhankelijk van de plaats waar ze langs stromen, dragen ze andere namen, zoals Rolderdiep en Taarlose diep. Het beekdal is niet door deze beek zelf gevormd. De huidige beek is maar een minimale afspiegeling van de waterstromen, die hier eens zijn geweest. Voor het ontstaan van deze beekdalen moeten wij zo'n 180.000 jaar terug in de tijd, toen de hier aanwezige gletsjermassa's gingen smelten. Het zijn deze watermassa's

De Tureluur heeft hier dichtheden van 1 per 100 ha.

Foto: Henk Harmsen.

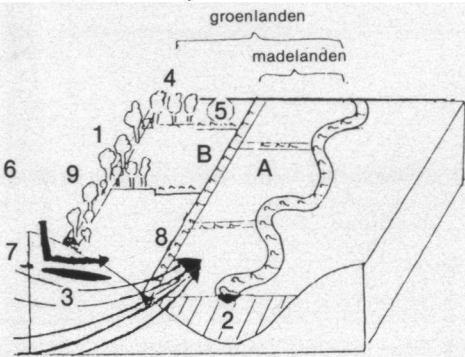
geweest, die diepe geulen in het Drents plateau hebben uitgeschuurd. Gedurende de laatste ijstijd zijn de dalen voor een groot deel met zand opgevuld en vanaf circa 5000 voor Christus is een veenpakket tot soms 4 meter dik gevormd. Via de laagste delen van dit oude dal draagt de Drentsche Aa nu, fraai meanderend, haar water uiteindelijk naar de Lauwersmeer.

In de buurt van deze beekdalen zijn vanaf de Middeleeuwen esdorpen ontstaan. Vrijwel elk esdorp bestond uit de volgende componenten: dorp, es (bouwland), bos, veld (heide) en groenlanden in de beekdalen. De boeren woonden bij elkaar in een buurschap. Bebouwing in het buitengebied kwam en komt in de beekdalen nauwelijks voor. De Drentse boer was in deze contreien de vorige eeuw meer bouw- dan veeboer. Veel activiteiten waren gericht op de bemesting van de es. Een heleboel voedingsstoffen werden aan de hei en het groenland onttrokken. Via de maag van respectievelijk het schaap en rund kwamen ze uiteindelijk in de vorm van mest op de es terecht. De mest van schaap en rund vormde zeker in de vorige eeuw de kurk waarop de kringloop van de mineraal-huishouding dreef. Zelfs tot in de vorige eeuw werd het rundvee vaak ook in de zomermaanden nog op stal gezet om de mest op te vangen. Onder meer door een eeuwenlang verschrallend effect, hebben zich de bloemrijke hooilanden ontwikkeld, die tot de fraaiste halfnatuurlijke graslanden kunnen worden gerekend. In het onderzochte gebied zijn de beekdalen visueel goed herkenbare landschapselementen, doordat parallel aan de beek vanouds grenswallen zijn opgeworpen (zie figuur 1, nummer 1.).

De groenlanden in de beekdalen

Het groenland is een verzamelnaam voor alle grasachtige vegetaties in het beekdal. Lang

Figuur 1. Sterk vereenvoudigd schema van het beekdal tussen Loon en Oudemolen. De letters en cijfers corresponderen met die in de tekst zijn vermeld.

heb ik literatuur nageplozen om een beeld te vormen van de vegetaties in de beekdalen vóór 1900.

De ene auteur meldt dat de beekdalen vol met bos hebben gestaan, de andere zegt dat je je geen beek moet voorstellen, maar een laagte met mosachtige vegetaties waarin het water via de laagste delen weg sijpelde. Thans ben ik van mening dat het weinig zinvol is één beeld te vormen van deze groenlanden vóór 1900. De boeren, die zo'n 4000 jaar in de buurt van de beekdalen hebben gewoond, hebben ongetwijfeld afhankelijk van allerlei factoren op een dynamische wijze de beekdalen gebruikt. Er is geen uniform beeld te geven van de vegetatie uit de beekdalen. In elke periode zal de vegetatie er mogelijk anders hebben uitgezien, met plaatselijke verschillen.

Voor de vogelinventarisatie lijken de volgende twee typen van belang: de madelanden en de overige groenlanden.

De madelanden (A)

Het zijn de oudst geëxploiteerde hooilanden. De naam madeland werd hier aanvankelijk alleen gebruikt voor de percelen vlak langs de beek. Afhankelijk van de grootte van de boerderij had elke boer reeds in de 17e eeuw een eigen hoeveelheid madeland.

De percelen werden en worden pas in juli-augustus gemaaid. Deze madelanden kregen in ieder geval in de laatste honderd jaar vaak enige bemesting door overstroming in het winterhalfjaar. Hoe meer heide en veen ontgonnen werd, hoe vaker de zaak blank stond. De grond bestaat uit een veenpakket (2) variërend van 1 tot 4 meter. In deze madelanden bereikten de dotterbloemrijke hooilanden hun hoogtepunt. Veel van dit hooiland is bewaard gebleven of door actief beheer terug te krijgen.

Via diepe grondwaterstromen (3) die hier aan de oppervlakte komen krijgen de dotterbloemrijke hooilanden voedingsstoffen 'aan-geboden'.

In deze hooilanden hebben veel Watersnippers en weinig Grutto's gebroed.

De overige groenlanden (B)

Dit zijn de graslanden die iets hoger op in het beekdal zijn gelegen. Ze zijn meestal jonger dan de madelanden. Sommige namen duiden op ontginning uit bos zoals bijvoorbeeld Broëkakker en Bosstukken. Vegetatiekundig gezien behoorden veel van deze percelen rond de eeuwwisseling tot de heischrale graslanden (borstelgraslanden). In tegenstelling tot de madelanden zijn deze gronden eeuwenlang als gemeenschappelijk groen-

land geëxploiteerd. Ze werden dikwijls beweid door rundvee. Men moet zich deze weiden niet al te groen voorstellen. 'Er groeide zoveel gagel en andere struwelen dat de koeien vaak een bel om hadden zodat de koeherder ze beter in de gaten kon houden' (Van Eeden & Baars 1980).

Veel van deze groenlanden zijn pas de vorige eeuw uit het gemeenschappelijk bezit van de buurschap gehaald en aangezien men prikkeldraad nog niet kende, van dwarswallen (4) voorzien.

De dwarswallen werden niet verder doorgetrokken dan nodig was. Zodra de grondwaterstand het toeliet ging men over tot het graven van sloten (5).

Van de vegetatie rond 1900 is niets meer terug te vinden. De voormalige heischrale graslanden en blauwgraslanden zijn tot op de laatste m² verdwenen. Thans bestaan grote oppervlakten uit beemd-raaigrasweiden en vegetaties met Geknikte Vossestaart. Diverse percelen worden voor lange tijd zonder beperkingen verpacht aan de boeren. Het zijn voornamelijk zandgronden met hier en daar een dun veenpakket dat geleidelijk over het zand uitwigt.

De kwel sloten (8) in het onderzochte gebied geven vaak de grens aan tussen de dotterbloemrijke hooilanden en de overige groenlanden.

Het grondwater

De in het beekdal aan de oppervlakte komende grondwaterstromen zorgen er voor dat de hooilanden vrijwel permanent een natte voet hebben. Waar water zit, kan zuurstof slecht in

de grond doordringen. Hierdoor kunnen de afgestorven plantenresten niet verteren en worden aan het reeds gevormde veen toegevoegd. Bij verlaging van de grondwaterstand dringt zuurstof in de grond en verteert zo de bovenste veenlaag waardoor voedsel beschikbaar komt. Kieskeurige planten zoals Dotterbloemen, orchideeën, en Ratelaars verdwijnen en 'algemene jongens' zoals Witbol en Veldzuring komen er voor in de plaats. Hoe het Staatsbosbeheer ook haar best doet deze ontwaterde hooilanden te verschrallen, het helpt weinig (als de grondwaterstand niet kan worden verhoogd). Het veen kan nu immers 'opgegeten' worden door de planten.

Een belangrijk verschijnsel binnen de waterhuishouding van het beekdal is het veelvuldig voorkomen van kwelstromen. Hierdoor kun je zelfs in de droge zomermaanden onverwachts tot je knieën in het veen wegzakken. De kwel wordt veroorzaakt door drukverschillen in de ondergrondse waterstromen tussen het hoger gelegen achterland en het lagere gelegen beekdal (3).

Enkele problemen bij de houdbaarheid van het reservaat

Ruim honderd jaar geleden stak het beekdal nog als een groen lint af tegen de onafzienbare paarse zee van heide (9). Het voedselarme regenwater (6) sijpelde over de keileemlaag (7) naar de beek. Nu grenst slechts 10% van de lengte van de beek aan voedselarme gronden en stroomt het door landbouw verrijkte water naar het beekdal (De Bruijn 1977). Elke verandering op de hoger gelegen zandgronden heeft gevolgen voor het beekdal.

In het groenland is de Kievit met een dichtheid van 15 paar per 100 ha redelijk goed vertegenwoordigd. Foto: J. Brinkkemper.

Waren vroeger de beekdalen relatief voedselrijk ten opzichte van het voedselarme achterland, nu is de situatie precies omgekeerd. Verder dreigt de scheiding tussen het oude cultuurlandschap binnen het reservaat en de moderne landbouwgronden buiten het reservaat steeds scherper te worden waardoor onder andere de samenhang tussen esdorp en madeland verdwijnt. Het reservaat ligt nu als een langgerekt eiland temidden van een gebied, waarin een grondwaterstandverlaging van meer dan een meter beneden het maaiveld wordt nagestreefd. Het Staatsbosbeheer probeert de nadelige invloeden van buiten af door een deskundig inwendig beheer zo veel mogelijk af te zwakken.

Waarom herkent een vogelaar een dotterbloemrijk hooiland?

Vaak heerst er onder vogelaars onduidelijkheid over de omschrijving van blauwgraslanden, hooilanden, schraallanden en dergelijke. Graslanden kunnen op vele manieren ingedeeld worden, waarbij de indeling naar gebruikswaarde wel het meest voor de hand liggend is: goed groen glanzend gras en onland. Hoewel een indeling naar vegetatiestructuur wellicht de meest relevante informatie oplevert voor een weidevogelinventarisatie, wordt hier volstaan met een indeling van vegetatietypen.

Net zoals vogels, zijn ook plantengemeenschappen verdeeld in orden, families en geslachten. In het geïnventariseerde gebied zijn met name de drie verbonden uit de onderstaande klassen van belang.

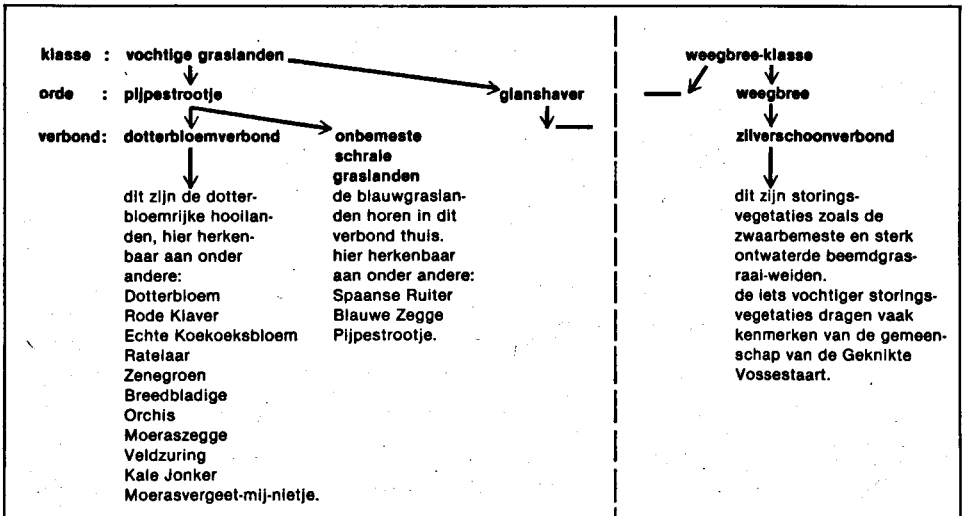
Tienduizenden ha graslanden uit de pijpestrootjes-orde zijn in Nederland deze eeuw

door grondwaterstandverlaging en bemesting veranderd in vegetaties, behorend tot het zilverschoon- of storingsverbond, met kenmerkende soorten zoals Engels Raai, Ruw Beemdgras, Geknikte Vossestaart, Witte Klaver, Kruidende Boterbloem en Paardebloem. Van de duizenden ha blauwgraslanden aan het begin van deze eeuw is in het Drentsche Aa gebied geen enkele ha bewaardgebleven. Van de dotterbloemrijke hooilanden zijn gelukkig nog/alweer vele honderden ha aanwezig. Het is eenvoudig van een dotterbloemrijk hooiland een groen grasveld te maken. Het omgekeerde is veel moeilijker en vaak zelfs niet meer mogelijk.

'Een goede wei heeft net zo veel vlees in de grond als er boven'

De madelanden zijn over het algemeen arm aan regenwormen. In de groenlanden met zandgrond komen meer wormen voor dan in de veengebieden. In de madelanden met een veenbodem komen hooguit 500 kg wormen per ha voor in de bovenste laag. In bemeste weilanden zijn hoeveelheden van 2000 kg wormen nu (nog) heel normaal. Dat betekent, dat wanneer alle regenwormen uit de bovenste 5 cm van één ha goed weiland zouden worden gehaald, en men legt ze aan de ene kant van een grote balans en vervolgens zet men de gemiddelde veebezetting van drie pinken per ha aan de andere kant van de balans, dan zouden de wormen zwaarder zijn. Iets wat de boer zonder berekeningen al lang wist getuige het bovengenoemde oude volksgezegde.

Niet de hoeveelheid voedsel is bepalend voor de weidevogelbevolking, maar bepalend is de bereikbaarheid van het voedsel. Door onder

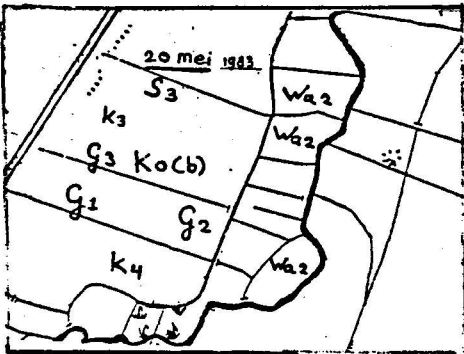
andere verlaging van de grondwaterstand, zitten de wormen dikwijls dieper in de grond dan de snavel van Grutto en Watersnip lang is (wormen is hun stapelvoedsel).

Deel 2. De verspreiding van de weidevogels over de verschillende typen groenland

Een cijfer voor gedrag

Tijdens elke excursie zijn op een kaartje van 1 : 10.000 alle waarnemingen ingetekend met een cijfer voor gedrag. Daar deze vorm van notatie goed is bevallen volgt hieronder een beknopte beschrijving. (Scharringa et al 1982).

- 0. is een solitaire vogel of groep. Voorbeeld K 0(6). Betekent 6 Kieviten bij elkaar zonder territoriumgedrag (zie figuur 2).
- 1. is één paar. G1 betekent 1 paar Grutto's.

Figuur 2. Detail van een inventarisatiekaart.

Hier is de Wulp ook weidevogel, in ieder geval foeragerend.

- 2. is territorium-indicatief gedrag (balts en dergelijke). Wa 2 is territoriumgedrag van Watersnippen.
- 3. is nestindicatief gedrag. S 3 geeft het broedgedrag van een Scholekster weer.
- 4. is een nestvondst. K4 betekent nestvondst van Kievit.

Aan de hand van deze inventarisatiegegevens zijn uiteindelijk stippenkaartjes gemaakt.

Consequent zijn voor de beoordeling van een broedgeval steeds de volgende criteria gehanteerd:

- 3x een waarneming van één paar op de zelfde plaats (1) of
- 2x een waarneming van baltsgedrag (2) of
- 2x een waarneming met het cijfer 1 en één waarneming gewaardeerd met een hoger cijfer.
- 1x een waarneming die duidt op een nestvondst.

Totaal aantal broedparen

In totaal zijn 235 paar weidevogels vastgesteld. Dat betekent vijftig paar per 100 ha. Frappant is dat men bij onderzoek door de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) in het zuidelijk deel van het reservaat ook uitkomt op 50 paar/100 ha (Hendrikse et al 1979).

Wat de Grutto betreft komt 10 paar per 100 ha goed overeen met opgaven vermeld in de Avifauna van Drenthe. Het aantal Watersnippen is ronduit spectaculair. Het Drentsche Aa gebied kan met dichtheden van 11p/100 ha tot de beste watersnip-gebieden van Nederland worden gerekend.

Foto: Frits van Daalen.

485 ha groenland			160 ha dotterbloemrijk hooiland	
	aantal	dichtheid per 100 ha	aantal	dichtheid per 100 ha
Grutto	50p	10p	10p	6
Watersnip	57	11	43	26
Kievit	77	15	22	14
Scholekster	44	9	17	11
Wulp	4	1	3	2
Tureluur	7	1	3	2

Van de 485 ha groenland bezit 1/3 kenmerken van de dotterbloemrijke hooilanden. Ze zijn of gaaf ontwikkeld, of in verarmde vorm aanwezig of het zijn tot voor kort bemeste hooi- en weilanden die door verschalend beheer blijken geven de potentie van een dotterbloemhooiland in zich te hebben.

De Grutto (50 paar; 10 paar per 100 ha)

Verblijf

De eerste Grutto's zijn half maart binnen gekomen. Begin april zijn ze snel op hun maximum gekomen. Het totaal aantal broedparen is tot in juni vrijwel gelijk gebleven. De Grutto is de weidevogel, die het langst met zo'n constante bezetting in het beekdal verblijft. De laatste alarmerende paren verdwenen pas begin juli. Uit de inventarisatie is gebleken dat na 20 mei nog nieuwe territoria zijn vastgesteld in gebieden die eerder in het seizoen niet bezocht werden. Dit waren meestal kleinschalige gebieden.

Biotoop

Het merendeel van de Grutto's heeft niet ge-

broed in de madelanden, maar in de groenlanden die hoger op in het beekdal gelegen zijn. (Zie figuur 1) en welke eerst als hooiland worden gebruikt. Deze gronden zijn licht ontwaterd; krijgen zowel kunst- als stalmest toegediend; veen is hooguit in een dun pakket aanwezig. In deze graslanden kwamen dit jaar twee concentraties Grutto's voor, die de helft van alle geïnventariseerde broedparen vormde. Een kwart van alle broedparen heeft zelfs in graslanden gebroed, die net buiten het reservaat vallen.

In tegenstelling tot wat ik had verwacht, hebben vrijwel geen Grutto's in de gaafst ontwikkelde dotterbloemrijke hooilanden gebroed. Toen de maaitijd aanbrak veronderstelde ik dat de Grutto's met hun jongen uit de nu onrustige groenlanden zouden verhuizen naar de bloemrijke hooilanden welke pas in augustus werden gemaaid. Jonge Grutto's worden niet door de ouders gevoed en kunnen zelf nog niet naar wormen boren. Ze hebben graag een kruidenrijke vegetatie waar ze kleine diertjes van zowel de bodem als de vegetatie kunnen pakken. De Grutto's zijn ook na het maaien in hun broedgebied gebleven. Wel verhuisden ze bij voorkeur naar plekken waar gemaaide en ongemaaide percelen elkaar afwisselden. Door het erg koude en droge voorjaar vond het maaien pas eind mei plaats met het hoogtepunt in begin juni. In deze periode zijn veel jonge Grutto's door maaimachines gedood. De waarde van zo'n gebied lijkt wel erg belangrijk maar is uiteindelijk niet het aantal groot gebrachte jongen bepalend voor de populatie! De Grutto's, die in zulke hoge dichtheden in deze graslanden hebben ge-

Flinke dichtheden bereikt de Watersnip in het dotterbloemrijke hooiland.

Foto: Piet Munsterman.

broed, hebben vermoedelijk veel minder jongen groot gebracht dan de Grutto's, die in veel lagere dichtheden, verspreid over het hele reservaat, hebben gebroed.

Helaas zijn uit circa 1900 geen nauwkeurige kwantitatieve gegevens bekend over de plaats van territoria in het beekdal. Het zou mijns inziens heel goed mogelijk zijn dat de Grutto meer een bewoner is geweest van de voormalige heischraallanden, die hoger op in het beekdal gelegen waren, dan van de echte madelanden.

De Watersnip (57 paar; 11 paar per 100 ha)

Verblijf

Vanaf half maart zijn de eerste Watersnippen gezien en worden ook de fraaie baltsvluchten uitgevoerd. In totaal zijn in april 66 doortrekkers waargenomen, vooral op kwelplekken. In mei ontstaat plotseling een piek om vervolgens in juni weer snel te dalen. De laatste baltsende snippen zijn tot begin juli waargenomen.

Biotoop

De Watersnip zit bij voorkeur in de dotterbloemrijke hooilanden. Driekwart van alle broedparen heeft hier gebroed. Zie tabel 1.

Tot half mei zijn de Watersnippen voornamelijk baltsend gezien boven de hooilanden, grenzend aan de beek. Vanaf eind mei zijn steeds meer vogels gezien in de buurt van de kwelsloot en boven de gemaaide graslanden die hoger op in het beekdal liggen.

De hoge dichtheden van Watersnip en Grutto sluiten elkaar bijna steeds uit. In de smalle percelen tussen wilgen, houtwallen en moerasbosjes, waar zich geen enkele andere weidevogel meer waagt, komt de Watersnip nog wel voor.

Aantallen

Dat de Watersnip een echte veenliefhebber is blijkt wel uit de extreem hoge dichtheden van elf paar per 100 ha. Deze dichtheden worden ook reeds in de Vogels van Drenthe genoemd (Van Dijk & Van Os 1982). Als een snoer paddenrijl tekent het verspreidingsgebied van de Watersnip zich af langs het beekdal van de Drentsche Aa. In de dotterbloemrijke hooilanden wordt zelfs een dichtheid behaald van zesentwintig paar per 100 ha. In Friesland broedt bijna 4/5 van al onze Watersnippen. In de meest optimale biotopen, gevormd door de natte veengraslanden, wordt hooguit een dichtheid bereikt van 15 paar/100 ha.

Dat wij ons gelukkig mogen prijzen met zo veel Watersnippen, betekent nog niet dat het goed gaat met de Watersnip. Overal in ons land wordt een sterke achteruitgang geconstateerd. De hier gevonden hoge dichtheden

zouden er wel eens op kunnen wijzen dat de Watersnip uit een groot gebied is verdwenen en het landschapsreservaat als laatste toevluchtsoord heeft.

Wanneer over achteruitgang wordt gesproken, wordt nog al eens gepocheld met populatiedichtheden. Letten wij op de dichtheden van de Middeneuropese populatie, dan herbergt ons land bijna de helft van alle watersnippen. De Noordwesteuropese populatie echter wordt geschat op twintig tot dertig miljoen paren. Dan is de Watersnip de meest algemene steltloper van heel Europa. 't Is maar hoe je het bekijkt.

De Wulp (4 paar; 1/100 ha)

In tegenstelling tot de befaamde weidevogelgebieden van Friesland en Noord-Holland is de Wulp hier broedvogel van de madelanden en verdient naast de status van heidebewoner ook de status 'weidevogel'. Verschillende auteurs beweren dat de Wulp in de madelanden is gaan broeden omdat de heidevelden zijn ontgonnen. Weer anderen beweren dat de Wulp uitsluitend in de nabijgelegen heidevelden broedt en alleen maar foerageert in de beekdalen. Hoewel voor beide beweringen wat te zeggen valt, vermoed ik dat de Wulp sinds jaar en dag broedvogel van deze beekdalen is. Het is echter zeer lastig vast te stellen welke Wulpen nu in de beekdalen broeden en welke hier alleen maar een 'voedsel-territorium' hebben. Veel Wulpen van het nabijgelegen heideveld (Balloërveld) komen gedurende het hele broedseizoen in de groenlanden foerageren en vertonen vaak tot wanhoop van de vogelteller intensief baltsgedrag.

Uitbreiding van de Scholekster hangt nauw samen met de ontginning van de heidevelden.

Foto: Henk Tromp.

Ja, sommige alarmeren terwijl ze zelfs nog geen jongen kunnen hebben.

Vanaf half mei trekken veel Wulpen met hun jongen van de hei naar de wei en is het vaststellen van broedparen niet meer mogelijk. Hendrikse et al (1979) noemen de Wulp de meest kritische weidevogel. Critisch ten opzichte van wat? Ik heb sterk de indruk dat de Wulp met name kritisch is ten aanzien van rust en nogal tolerant is ten aanzien van het vegetatie-type binnen de madelanden. Ook foerageert de Wulp nog in die kleinschalige beekdalgroenlanden waar geen Grutto meer durft te komen.

Waarnemingen over een reeks van jaren zullen moeten uitwijzen of de Wulp zich in deze beekdalen zal handhaven of, naar ik verwacht, zelfs zal uitbreiden. Wanneer er eenmaal jongen zijn, trekken ze met hun ouders zo snel mogelijk naar de pasgemaakte graslanden. Ze foerageren in deze periode nauwelijks in de bloemrijke hooilanden.

De Tureluur (7 paar; 1/100 ha)

De Tureluur is veel meer een vogel van de klei, dan van de veengebieden. Dit blijkt ook uit de lage dichtheden van één paar per 100 ha, terwijl dichtheden van 10 paar/100 ha in sommige kleigraslanden heel gewoon zijn. Hoewel de Tureluur één van de meest kritische weidevogels wordt genoemd is hij in dit gebied het meest gezien bij ontwateringssloten en pas opgeschoonde greppels. De territoria lagen wel in drassige percelen.

De Scholekster, (44 paar; 9/100 ha)

Bij een omleidingskanaal, dat veel water van de Drentsche Aa aftapt, is op de zandige oevers op 22 maart een soos geconstateerd. Op die soos, bestaande uit 180 vogels, komen de hier in de buurt broedende vogels bijelkaar. Dit aantal liep geleidelijk terug. Op 5 mei zijn nog 30 soos-bezoekers geteld. Een deel van de soos-bezoekers zijn gepaarde dieren die in het begin van het broedseizoen regelmatig tussen soos en hun eigen territorium heen en weer peddelen.

De Scholekster is het laatst gekomen en ook het laatst weer weggegaan. Op 15 juli zijn nog verse eierschalen gevonden.

Het verspreidingsgebied van de Scholekster en Kievit vertoont veel overeenkomst. De

eerst genoemde heeft een lichte voorkeur voor de drogere gronden. Hoewel niet zo duidelijk als de Grutto, heeft ook de Scholekster de bloemrijke madelanden, direct aan de beek grenzend, voor een groot deel gemeden. Uitgezonderd de hierin gelegen zandopduikingen. Ik had verwacht dat hij met zijn jongen naar de rustig gelegen madelanden zou gaan om van daaruit voedsel uit de omliggende weilanden aan te slepen. De Scholekster is immers de enige weidevogel, die in staat is zijn jongen te voeren. Hij is daarom niet zo sterk aan bepaalde percelen gebonden dan de andere weidevogels, hetgeen door het volgende geïllustreerd wordt: de Scholekster bewoonde vanouds de kiezeloevers van rivieren en meren in Siberië. Tegenwoordig ziet hij in de grinddaken van sommige flatgebouwen een aardige vervanging. Het broeden op flats is nu géén uitzondering meer. In de nabijgelegen weilanden halen ze dan wormen voor hun jongen.

Sommige optimisten halen de sterke vooruitgang van de Scholekster aan als voorbeeld om aan te tonen, dat niet alles slecht gaat in ons milieu. De uitbreiding van de Scholekster, die zich in Drenthe in de jaren dertig heeft ingezet, hangt nauw samen met de ontginning van de heidevelden.

Nu de van origine schrale gronden zijn omgezet in vette weiden en vruchtbare akkers is het aantal regenwormen in Drenthe tot voor kort enorm toegenomen. De grote zware Scholekster, die veel regenwormen per dag nodig heeft, heeft slagvaardig op deze ontwikkeling ingespeeld. Hij vindt nu nog hoeveelheden voedsel die niet natuurlijk zijn in de hier vanouds thuishorende heiden, vennen en veentjes. De optimisten zullen een ander voorbeeld moeten zoeken om aan te tonen dat het goed gaat met ons milieu.

Dankwoord

Een woord van dank is op zijn plaats aan de heren Lanjouw en Riemersma, beheerders van het Staatsbosbeheer, voor de mogelijkheden, die ze steeds aan amateurs bieden om veldstudie in hun gebied te bedrijven.

Dank zij kritische aantekeningen van Ben L.J. van Os konden een aantal belangrijke wijzigingen worden aangebracht.

■ Geert W. de Vries, Moezelstraat 43, 9406 VH Assen, 05920-51393.

Kopij ontvangen 9 april 1983.

LITTERATUUR:

Bakker, J.P. (1976): Botanisch onderzoek ten behoeve van natuurtechnisch beheer in het Stroomdal Drentsche A. Natuur en Landschap 1976 — (1): 1-12.

Beintema, A.J. & L.M.J. van den Bergh (1976): Relaties tussen waterpeil, grondgebruik en weidevogelstand. RIN, Leersum. Deel I, onderzoek 1975.

Bruijn, O. de (1977): De zegen van het stroomgebied van de Drentsche A. deel 1. Doctoraal rapport RU Groningen.

Dijk, A.J. van & B.L.J. van Os (1982): Vogels van Drenthe. Van Gorcum Assen.

Eeden, M. van & T. Baars (1980): Natuurbeheer en biologische-dynamische landbouw in het Stroomdallandschap Drentsche Aa. Amsterdam.

- Ernst, A. (1976):** Tien jaar Stroomdallandschap Drentsche Aa. 1965-1975. *Natuur en Landschap* 1976 — (1): 13-17.
- Gans, W. de (1976):** Fysisch geografische streekbeschrijving nr. 2, het gebied van de Drentsche Aa. *Geografische tijdschrift N.R.* XV (3): 243-252.
- Hendrikse, K., E. Oosterveld & G. Wuring (1979):** De invloed van ruilverkaveling op de weidevogel- en bodemfaunastand in het beekdal van het Rolderdiep. Doctoraal verslag van de Projectgroep 'Ruilverkaveling 1978'. Dieroecologische deel.
- Klomp, H., S. Woldhek & C. de Bruin (1980):** Weidevogels in de verdrinking. Zeist.
- Modderkolk, F., E. Stapelveld & H.W. de Vroome (1966):** Het Stroomdallandschap Drentsche Aa. *Natuur en Landschap* 20: 185-205.
- Mulder, Th. (1972):** De grutto in Nederland. *Wet. Med. KNNV* nr. 90.
- Voous, K.H. (1969):** Geografische herkomst van de Nederlandse Weidevogelgemeenschap. *Het Vogeljaar* 13: 496-504.

De Grutto is voornamelijk broedvogel van de groenlanden.

Foto: J. Brinkkemper.

